

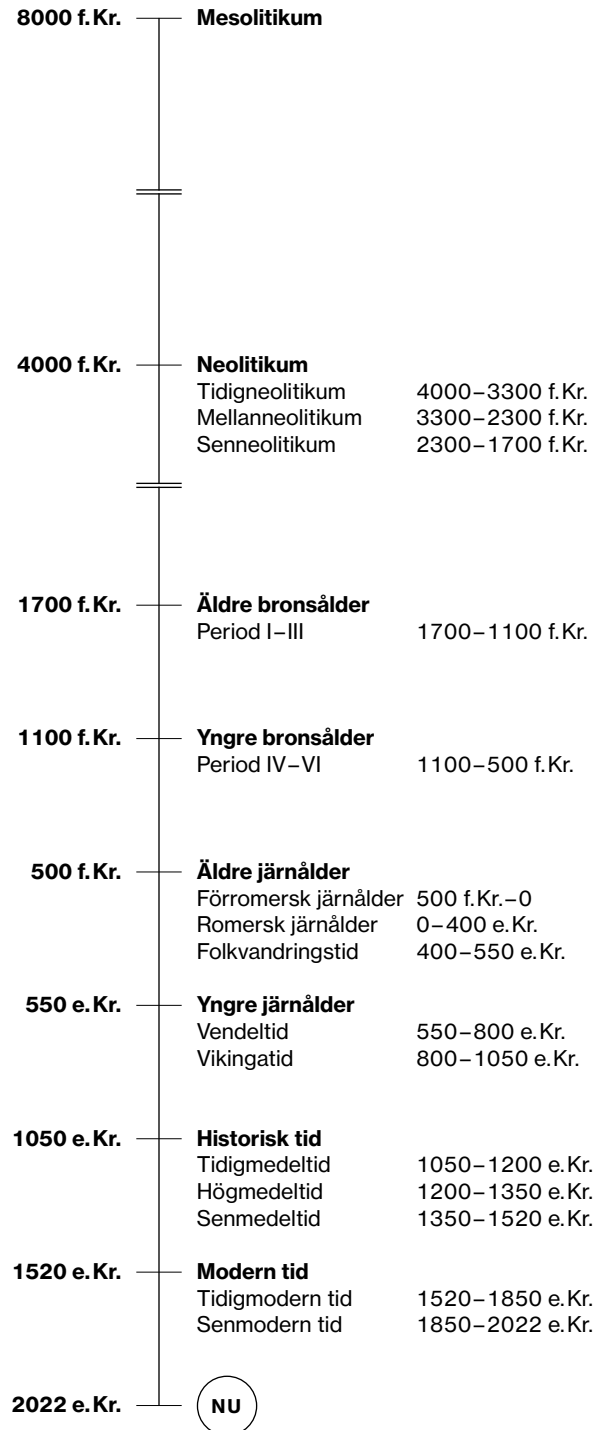
Ny gång- och cykelväg utanför Norra Bro

Arkeologisk utredning etapp 2

Fällersta 2:8 samt Norra Bro 5:6 och 8:2
Gällersta socken
Örebro kommun
Örebro län
Närke

Av JENNY HOLM

ARKEOLOGISK
PERIODINDELNING
FRÅN
STENÅLDER
TILL
NUTID

Ny gång- och cykelväg utanför Norra Bro

Arkeologisk utredning etapp 2

Fällersta 2:8 samt Norra Bro 5:6 och 8:2
Gällersta socken
Örebro kommun
Örebro län
Närke

Av JENNY HOLM

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB

STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD
STORA GATAN 41
722 12 VÄSTERÅS

Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2022

Samtliga foton av Jenny Holm.

OMSLAG
Lupiner i diket vid objekt 7.

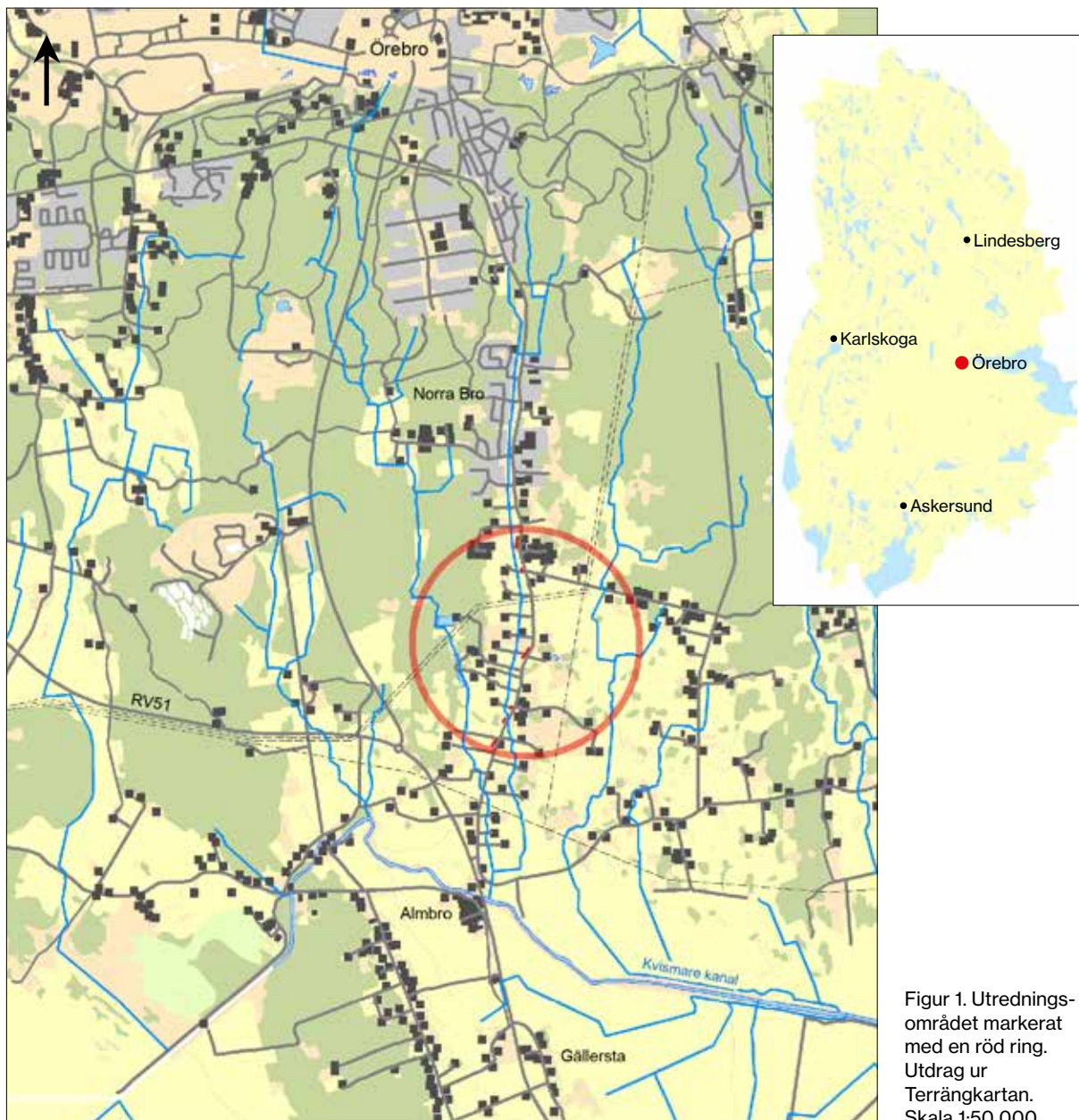
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954 och 969330.

ISBN 978-91-8041-086-1

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Inledning.	5
Rapportens upplägg	5
Syfte och målsättning	5
Metod och genomförande.	5
Utredningsområdet	7
<i>Objekt 2</i>	8
<i>Objekt 3</i>	8
<i>Objekt 5</i>	8
<i>Objekt 7</i>	8
<i>Objekt 8</i>	9
<i>Objekt 9</i>	9
Utredningsresultat.	10
Utvärdering.	10
Referenser	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Schaktplaner.	13
Bilaga 2. Schakttabell	19
Bilaga 3. Platsen för Gryts källa.	20

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har gjort en arkeologisk utredning etapp 2 längs planerad ny dragning av gång- och cykelväg parallellt med väg 675 mellan Almbro i söder och bostadsområdet Norra Bro i norr. Utredningen har berört sex objekt, möjliga lägen för boplatser utan ovan mark synliga anläggningar, som identifierades vid den tidigare utredningen etapp 1 som utfördes hösten 2021 (Holm 2022). Utredningen genomfördes med sökschakt med maskin då plöjda matjordslager grävdes igenom ner till orörd nivå. Inga nya lämningar påträffades vid sökschaktsgrävningen.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har gjort en arkeologisk utredning längs planerad sträckning för ny gång- och cykelväg parallellt med väg 675 sydöst om Örebro. Arbetet omfattade utredningsgrävning inom sex sedan tidigare utpekade delytor, där man kunde förvänta sig att lämningar dolda under mark skulle kunna förekomma. Utredningen utfördes på uppdrag av Trafikverket, efter beslut av Länsstyrelsen i Örebro län, under hösten 2022.

Rapportens upplägg

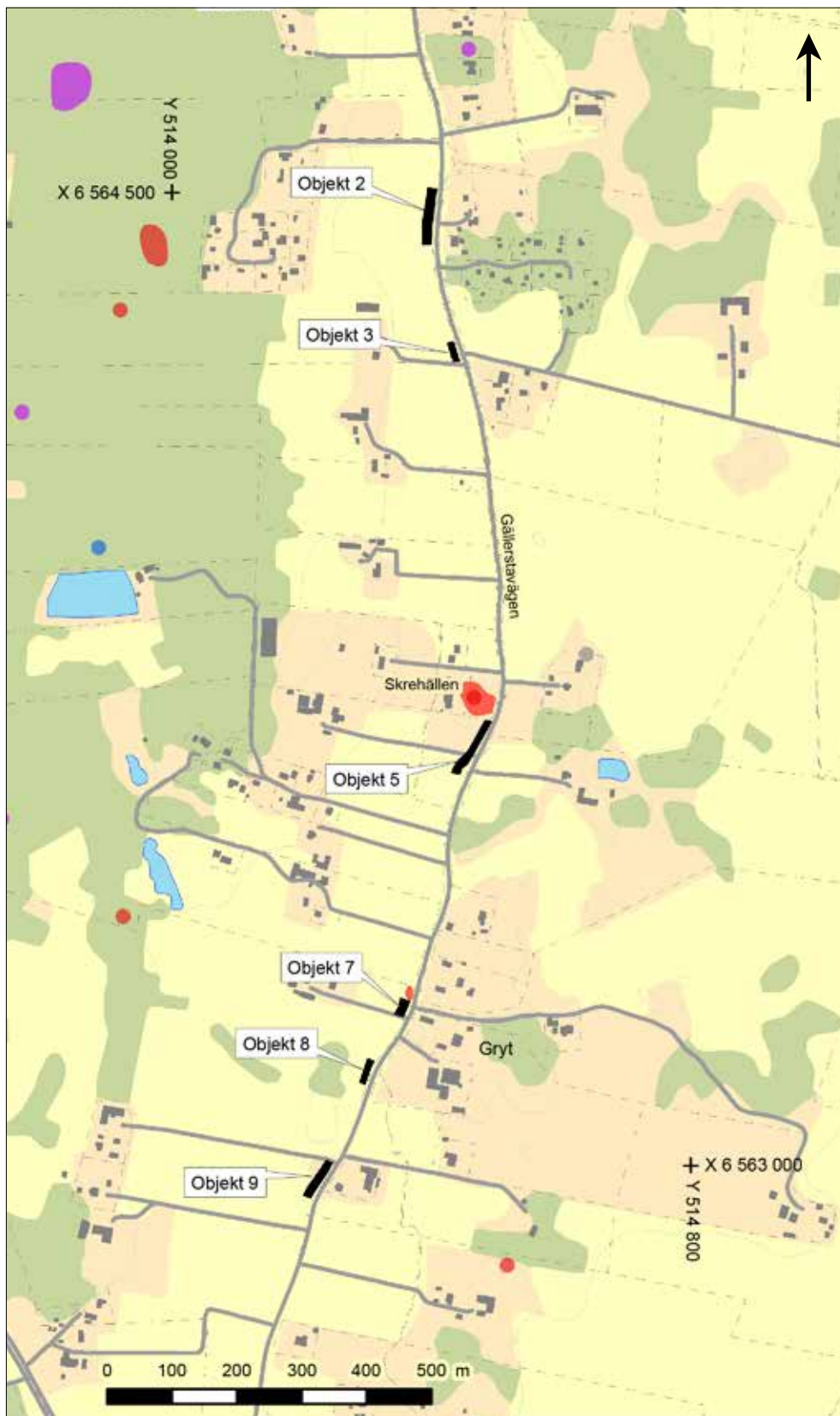
Rapporten har en inledande sammanfattning av resultaten, som följs av en beskrivning av arbetets genomförande och de berörda ytorna. Det faktiska resultatet av utredningen redovisas i text. I bilaga 1 finns schaktplaner och i bilaga 2 en schakttabell.

Syfte och målsättning

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar skulle komma att beröras av det planerade arbetsföretaget, och om möjligt preliminärt avgränsa dessa. Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i Trafikverkets planering.

Metod och genomförande

Utredningen har omfattat momentet utredningsgrävning. Fältarbetet utfördes under slutet av oktober, men under goda väderförhållanden. Före fältarbetet hade det däremot regnat en del så marken var på flera platser vattenmättade. Utredningsgrävningen gjordes med traktorgrävare och det plöjda matjordslagret schaktades bort ner till orörd nivå där eventuella lämningar skulle kunna vara möjliga att se. Schakten grävdes en skopbredd breda, 1,5 meter, och var mellan 5 och 30 meter långa. Sammantaget har 193 löpmeter schakt grävts, vilket motsvarar en yta om 290 m². Schakten fick förläggas till ytor som inte berördes av olika ledningar och, för att undvika spridning av invasiva arter, till ytor där sådana inte växte. Samtliga schakt har mätts in med GPS och beskrivits. Schakt och miljöer har fotograferats.

Figur 2. De sex objekten. Objekten är numrerade i enlighet med den tidigare utredningen. Fornlämningar är markerade i rött, möjliga fornlämningar i lila och övriga kulturhistoriska lämningar i blått. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Utredningsområdet

Det aktuella utredningsområdet bestod av sex delytor som tillsammans omfattade cirka 4 300 m². De låg samtliga intill väg 675, på dess västra sida. Alla delytorna låg i åkermark, även om de i flera fall antingen var bevuxna med vall eller användes som hage. Terrängen i närområdet var tämligen flack med försiktiga kullar längs en svagt markerad nord-sydlig dalgång med en bäck i botten. Jordarten längs utredningsområdet var i huvudsak lera, men med partier med sandig siltig morän. Nivån över dagens havsytta låg på mellan 31 och 34 meter vid de berörda ytorna.

Figur 3. Schaktning med traktorgrävare vid objekt 3.
Foto från söder.

Objekt 2

Längs en cirka 85 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen omfattade ett något högre parti i en huvudsakligen västsluttande åker, mellan väg 675 i öster och mindre vattendrag i väster. Åkermarken var gräsbevuxen. Enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU) skulle markunderlaget bestå av sandig siltig morän, i verkligheten var här tung lera.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg 33 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från en sen del av tidigneolitikum och framåt. Platsen tänktes kunna hysa både en egentlig boplat och enstaka härdar, så kallade herdehärdar.

Objekt 3

Längs en cirka 30 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen bestod av ett högre parti i gräsbevuxen åker, strax väster om väg 675 och norr om uppfartsväg till gård. Marken var svag västsluttning ner mot ett mindre vattendrag. Markunderlaget bestod av lera.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg cirka 33 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från en sen del av tidigneolitikum och framåt. Platsen tänktes kunna hysa både en egentlig boplat och enstaka härdar, så kallade herdehärdar.

Området berördes av flera kablar varför endast begränsade ytor fanns tillgängliga för utredningsgrävning.

Objekt 5

Längs en cirka 95 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen var i norr plan, och i söder sydöstsluttande, åker och hagmark. Delytan sträckte sig från Skrehällen i norr, över en uppfartsväg till en hästgård, och runt en vattenfylld täktgrop. Markunderlaget skulle enligt SGU bestå av sandig morän, men bestod i verkligheten av omväxlande sand, silt och lera med inslag av morän och större stenblock.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg 32–34 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från en sen del av tidigneolitikum och framåt. Närheten till en stensättning, LI981:2722, ökade möjligheten för att lämningar från järnåldern skulle kunna finnas. Platsen var tänkbar som boplat under en stor del av förhistorien.

Det nordligaste schaktet inom objekt 5 vattenfylldes omedelbart då marken här var mycket blöt. Förmodligen hindrade berg vattnet från att rinna undan.

Objekt 7

Längs en cirka 25 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen var plan åkermark intill och väster om väg 675 och norr om uppfartsväg till gård. Markunderlaget skulle enligt SGU vara sandig morän, men bestod i verkligheten till största delen av lera med endast mindre partier morän.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg 32 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från övergången mellan tidig- och mellanneolitikum och framåt. Platsen tänktes kunna hysa boplatslämningar från en stor del av förhistorien, samt även historiska lämningar med koppling till Gryts bytomt som ligger på andra sidan vägen. Helt

Figur 4. Schakten fylls igen inom objekt 7. I trädningen skymtar stenblocken som är en del av L2022:641, plats med tradition. Foto från sydväst.

intill och norr om delytan ligger dessutom L2022:641, en samling naturliga flyttblock om vilka det berättas att de ska ha kastats dit av en jätte som ville få tyst på kyrkklockorna i Gällersta kyrka (Saxon 1915:56).

Objekt 8

Längs en cirka 40 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen bestod av ett flackt krön i åkermark intill och väster om väg 675. Vid tillfället för utredningsgrävningen växte här gräs och klöver. Mindre än 20 meter åt norr passerade en bäck under väg 675. Markunderlaget bestod av tung lera.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg 31 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från övergången mellan tidig- och mellanneolitikum och framåt. Platsen tänktes kunna hysa boplatslämningar från en stor del av förhistorien.

Området berördes av vattenledning och elkabel varför endast begränsade ytor var tillgängliga för utredningsgrävning.

Objekt 9

Längs en cirka 65 meter lång del av den planerade gång- och cykelvägen förmodades förhistoriska boplatslämningar kunna finnas. Terrängen var i norr plan åkermark och därefter sydsluttande dito. Boplatsläget låg intill och väster om väg 675 och söder om uppfartsväg till gård. I norra änden fanns åt väster ett blockigt impediment, och här stod även en transformatorstation. Markunderlaget skulle enligt SGU vara sandig morän, men visade sig vara mestadels lera med morän endast i norr.

Utgångsläget var att boplatsläget som låg cirka 32 meter över havet bör ha varit tillgängligt för bosättning från övergången mellan tidig- och mellanneolitikum och framåt.

Hela området berördes av vattenledning och det var på grund av denna inte möjligt att utredningsgräva inom den nordligaste delen av boplatsläget.

Utredningsresultat

Vid utredningen har sex objekt utredningsgrävts. Samtliga sex har kunnat avfärdas. Störningar i form av påförda massor, med sten och rötter, fanns vid objekt 5 och tjockare matjordslager i en svacka fanns inom objekt 7. I övrigt fanns bara det naturliga markunderlaget, och detta var i flera fall betydligt lerigare än förväntat.

Utvärdering

Utredningen har genomförts enligt plan med utredningsgrävning inom utpekade boplatslägen, men inga lämningar påträffades.

Vid den föregående utredningen etapp 1 av den planerade gång- och cykelvägen uppmärksammades att ett par källor skulle ha funnits vid Gryt (Saxon 1915:19). Dessa kunde dock inte återfinnas i terrängen hösten 2021. I samband med den nu utförda utredningen kunde Ingvar Bilock, Norra Bro, peka ut den rätta platsen för en av källorna. Källan framträder som en grop, utan vatten, intill ett större stenblock. Se karta i bilaga 3.

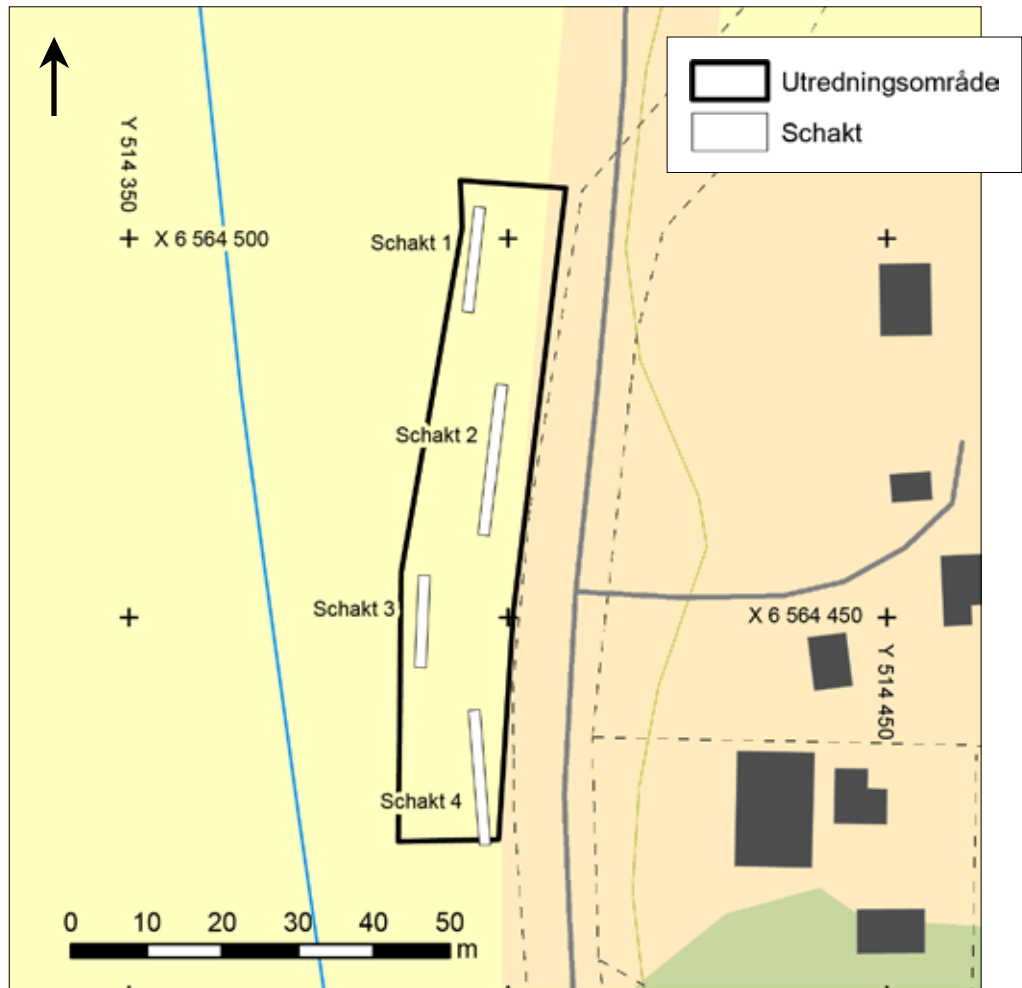
Referenser

- Holm, J. 2022. *Norra Bro. Ny gång- och cykelväg längs väg 675*. Arkeologisk utredning etapp 1. Almy 1:11 och 1:13, Fällersta 2:8, Gällersta-Gryt 1:10, 8:2 och 11:1, Norra Bro 1:6–1:8, 4:42, 5:4–5:7, 5:16, 5:25, 6:3, 6:4, 6:36, 8:2, 15:8 samt 19:1. Gällersta socken. Örebro kommun. Örebro län. Närke. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2022:26.
- Saxon, J. L. 1915. *Gällersta, en sockenbeskrivning*. Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)
<https://app.raa.se/open/forsok/>
- Sveriges geologiska undersökning (SGU)
www.sgu.se
- Ingvar Bilock, Norra Bro, muntlig uppgift.

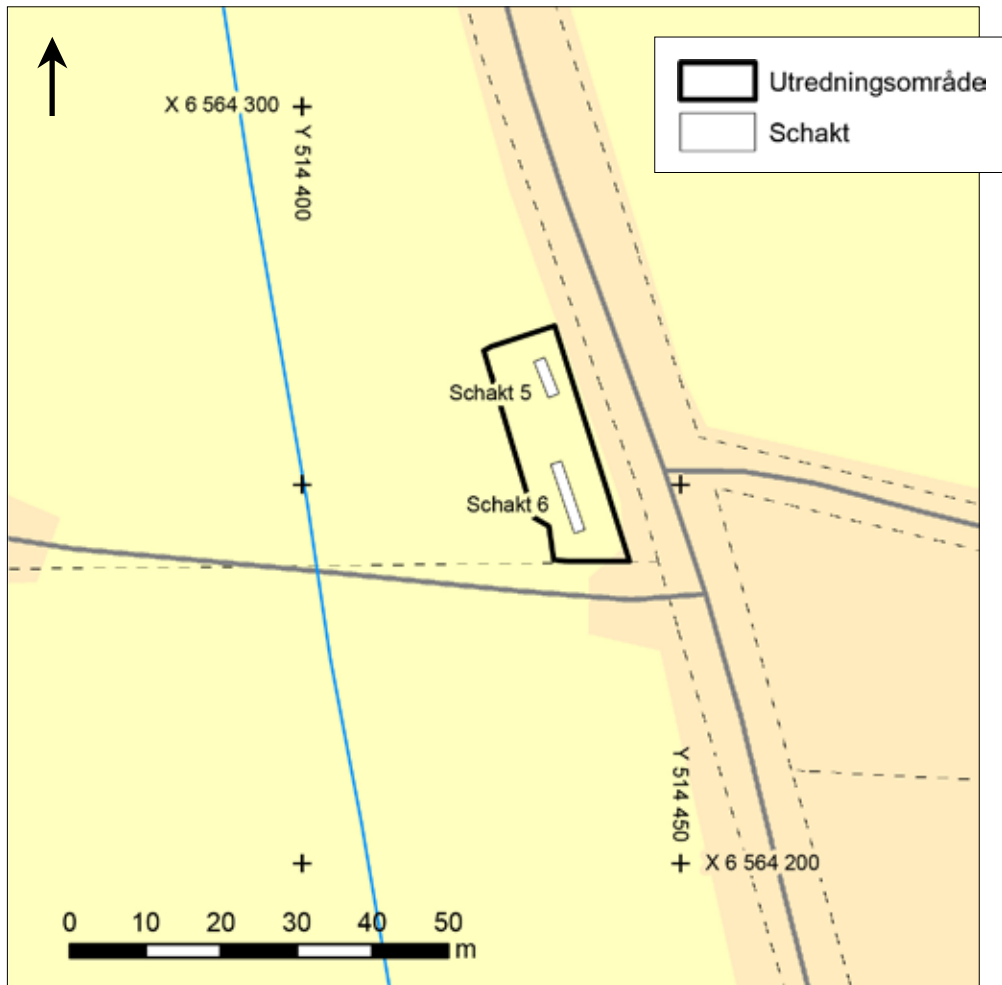
Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM22117
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3799-2022, 2022-08-23
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202201365
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	26 oktober 2022
<i>Personal:</i>	Jenny Holm
<i>Landskap:</i>	Närke
<i>Län:</i>	Örebro
<i>Kommun:</i>	Örebro
<i>Socken:</i>	Gällersta
<i>Fastighet:</i>	Fällersta 2:8 samt Norra Bro 5:6 och 8:2
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6 563 630 / Y 5114450
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

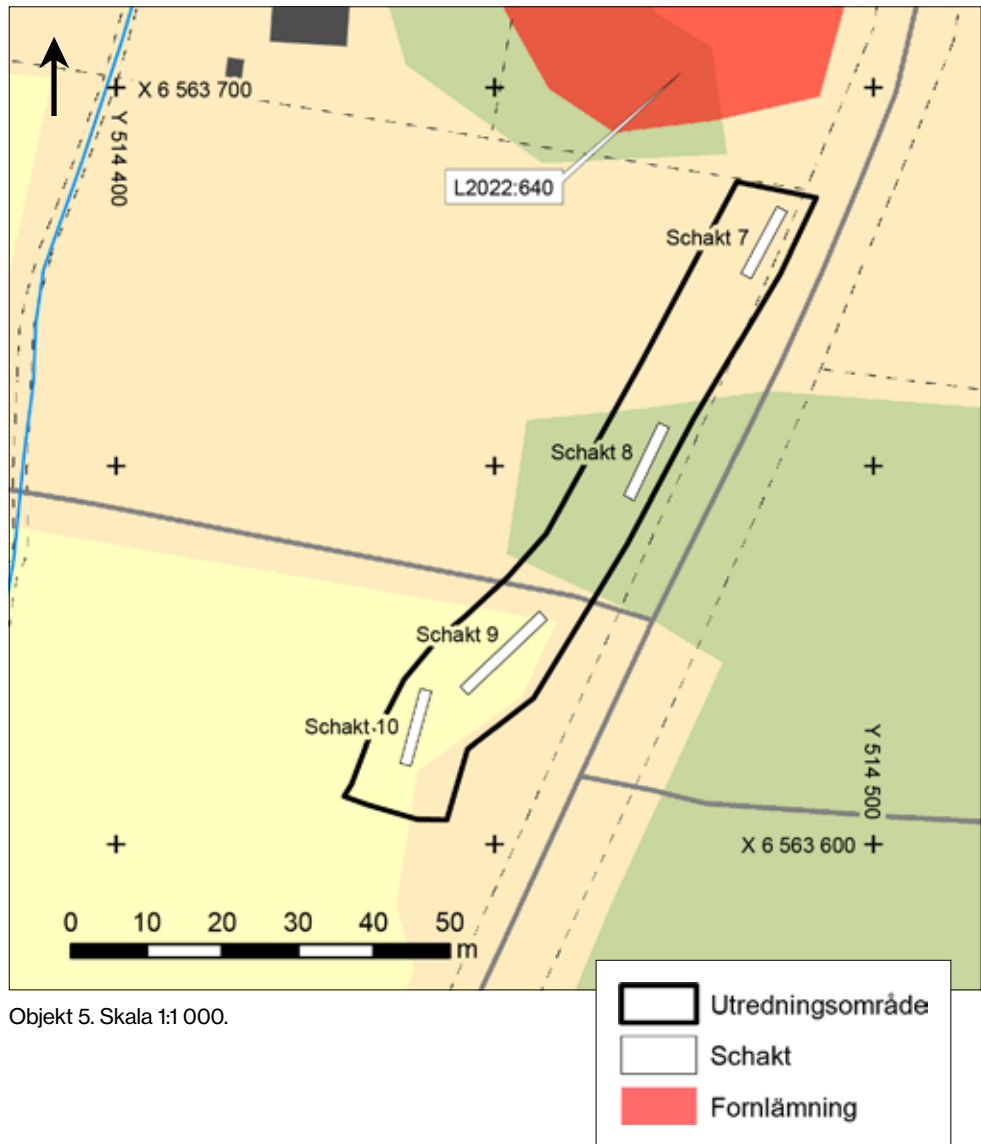
Bilaga 1. Schaktplaner

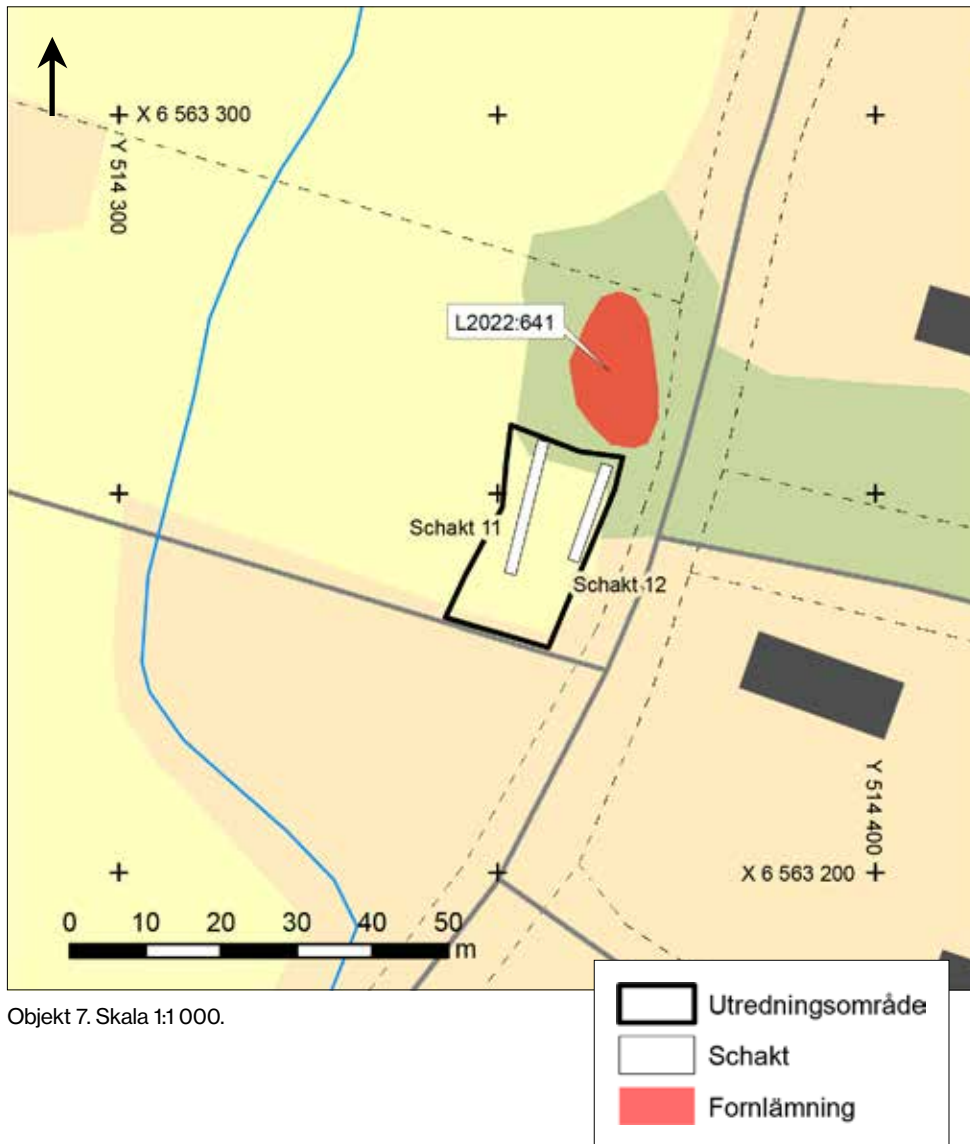
Objekt 2. Skala 1:1 000.

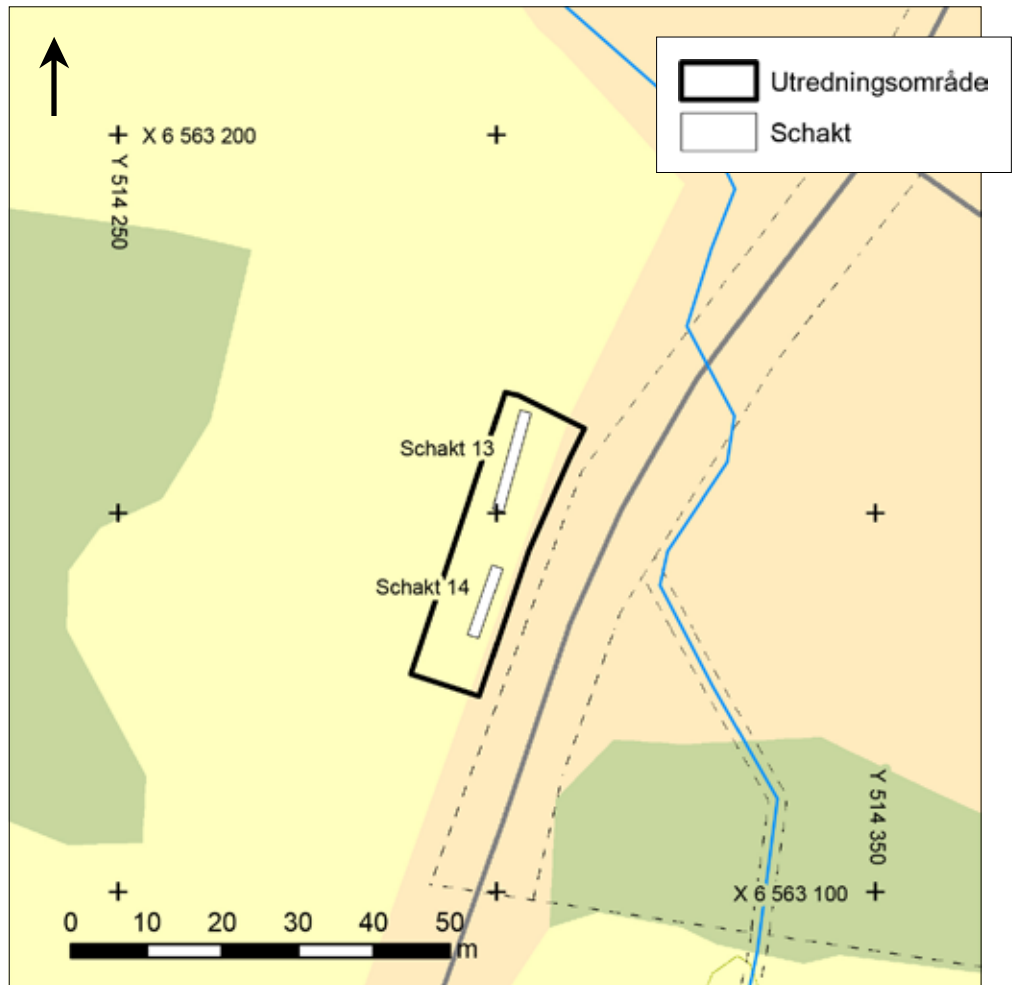

Objekt 3. Skala 1:1 000.

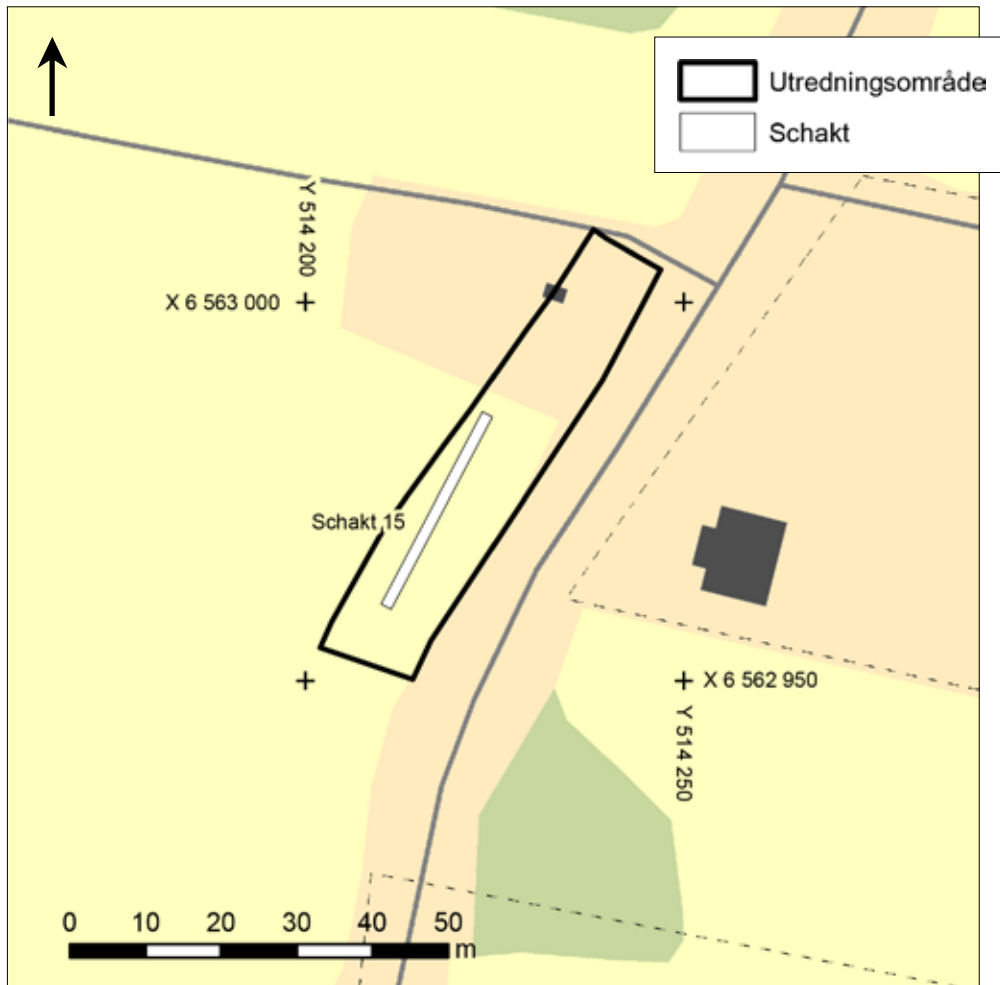

Objekt 5. Skala 1:1 000.

Objekt 8. Skala 1:1 000.

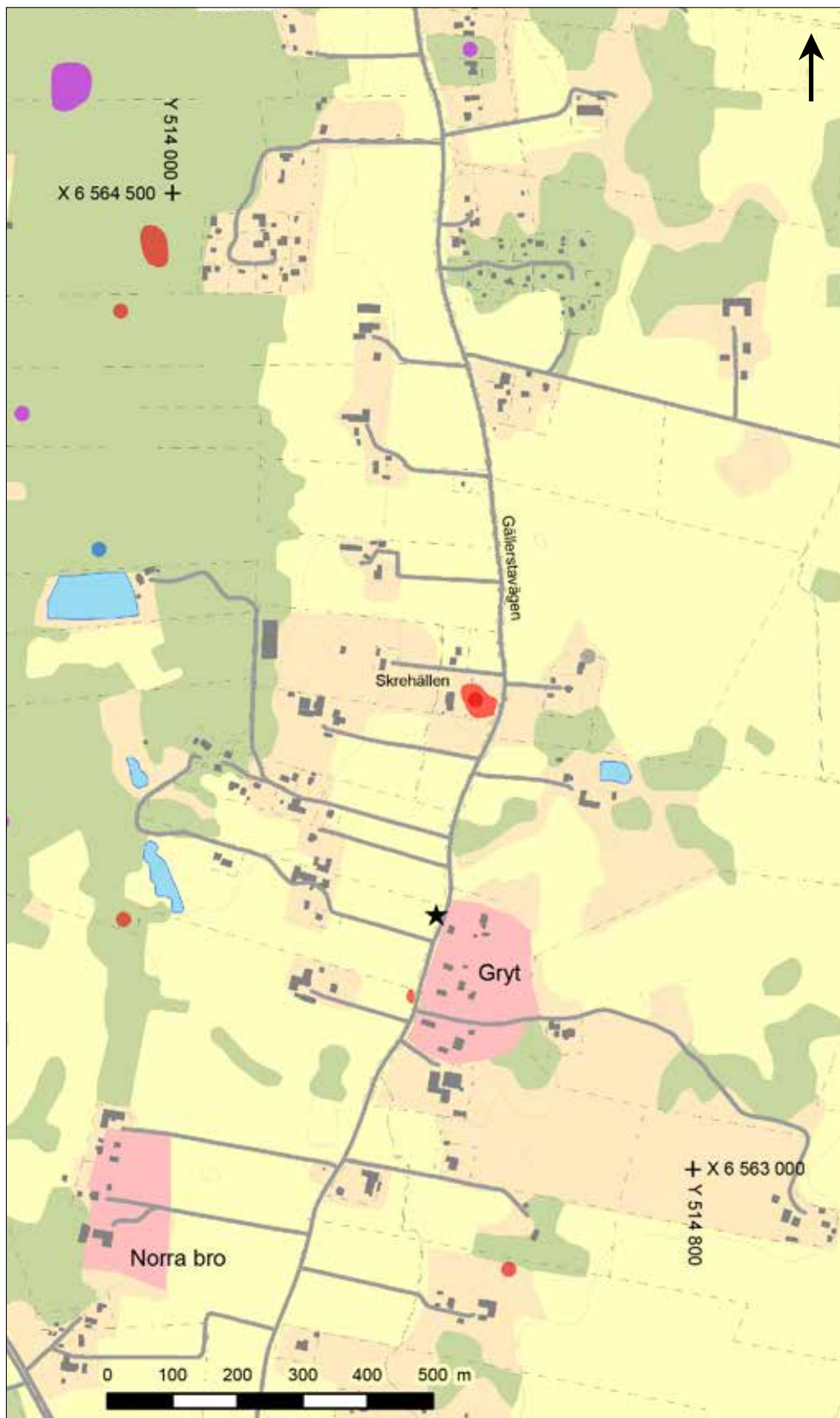
Objekt 9. Skala 1:1 000.

Bilaga 2. Schakttabell

Schakt	Objekt	LxBxD (m)	Stratigrafi	Kommentar
1	2	14x1,5x0,3	Matjord 0,3 m, följd av grå lera.	–
2	2	20x1,5x0,3	Matjord 0,3 m, följd av gråbrun lera.	Del av hästsko i matjorden, ej tillvaratagen.
3	2	12x1,5x0,3	Matjord 0,03 m, följd av grå lera.	Vått i schaktet.
4	2	18x1,5x0,3	Matjord 0,3 m, följd av gråbrun lera med fläckar av moränen i schaktets mitt.	–
5	3	5x1,5x0,3	Matjord 0,3 m, följd av gråbrun lera.	Stenblock, 0,5 m stort, i schaktets syd-östra hörna.
6	3	9x1,5x0,3	Matjord 0,3 m, följd av gråbrun lera.	–
7	5	10x1,5x0,35	Vegetationsskikt 0,15 m, följt av brunflammig lera.	Schaktet vattenfylldes direkt.
8	5	10x1,5x0,4	I norra delen: Vegetationsskikt 0,15 m, följt av gråbeige silt. I södra delen: Påförd grå grusig sand, följd av omörd matjord med mycket rötter, minst 0,3 m tjockt.	Stenblock, 1,2 m stort, i norra änden.
9	5	14x1,5x0,5	Matjord 0,3 m, följd av omörda massor med stenblock, 0,5–0,9 m stora, och mylla med dåligt förmultnat organiskt material, minst 0,35 m tjockt.	Fyllnadsmassor.
10	5	10x1,5x0,3	Matjord 0,25 m, följd av omväxlande lera, sand och småsten.	–
11	7	18x1,5x0,35	Matjord 0,3 m, följd av brunbeige lera med inslag av morän längst i norr och längst i söder.	Stenblock, 1 m stort, i södra delen.
12	7	13x1,5x0,4	Matjord 0,3 m, följd av brunbeige lera och längst i norr av siltig morän.	Äldre matjordlager, ca 0,15 m tjockt, i svacka.
13	8	13x1,5x0,4	Matjord 0,3 m, följd av mörkgrå lera.	Vatten trängde in i schaktet underifrån.
14	8	10x1,5x0,35	Matjord 0,3 m, följd av mörkgrå lera.	Schaktet tangerade nedgrävningen för vattenledningen.
15	9	29x1,5x0,35	Matjord 0,3 m, följd av brun lera och längst i norr av siltig morän.	Flera stenlyft, ca 1 m stora, och ett kvarliggande större block, 2,5 m stort.

Objektnumren har följt med från utredningens första etapp (Holm 2022).

Bilaga 3. Platsen för Gryts källa

Platsen för en av de källor som omnämns av Saxon 1915 markerad med svart stjärna. Bytomterna för byarna Gryt och Norra Bro är markerade i rosa. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.